

ЛІ ЮХАО

Лі Юхао, аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КНР ТА ЄС В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ СФЕРІ

Вже понад півстоліття економіко-правова категорія «іноземні інвестиції» манить увагу людей, які мало знаються на цій проблемі, та й цілих народів, які тільки-но вийшли на історичну арену новітнього часу й представляють інвестиції собі, чимось на подобі «молочних рік у кисільних берегах». Іноземні інвестиції не дають спокою й тим, хто професійно, з позицій економіки або права, соціології або філософії працюють над тим, як коротко і ёмко дати визначення основним поняттям у досліджуваній сфері – «іноземні інвестиції», «іноземний інвестор», «інвестиційні відносини» і т. ін¹.

Звичайно, справа не тільки в науковому визначенні основних дефініцій у сфері іноземних інвестицій. Справа є набагато складнішою. Іноземна інвестиційна діяльність здійснюється на території іншої держави. Тому правовий режим іноземних інвестицій встановлюється приймаючою державою відповідно до національного законодавства, яке не повинне суперечити нормам міжнародного інвестиційного права. Проблеми співвідношення норм міжнародного й національного права щодо захисту іноземних інвестицій є одними з ключових. Хоча іноземні інвестиції знаходяться під захистом міжнародного права, держави-реципієнти, як свідчить практика, не завжди їх неухильно дотримуються.

Іноземний інвестор, зі свого боку, хоче мати державні гарантії стабільності правового режиму в сфері недоторканності приватної власності, оподаткування, діяльності акціонерних і змішаних товариств, тому що в більшості випадків організаційно-правовою формою створеного інвестором підприємства є акціонерне або змішане товариство. Недоопрацьованості й двозначності в правовому регулюванні цих товариств можуть стримувати приплив іноземних інвестицій, не зважаючи навіть на дію розумно розробленого інвестиційного законодавства.

Принципове значення для іноземного інвестора мають правові гарантії, що забезпечують швидке вирішення спорів між приймаючою державою й іноземним інвестором або між юридичними й фізичними особами різних держав, які беруть участь в одному інвестиційному проекті².

Законодавство країни-реципієнта в сфері правового регулювання іноземних інвестицій охоплює великий перелік законодавчих актів: конституція держави, цивільне законодавство, які містять принципи положення про власність, про її можливе обмеження, про націоналізацію й способи компенсації за націоналізоване майно, норми, що стосуються економічних і соціальних прав громадян, а також закон про надра, трудовий і земельний кодекси й т. ін. Весь комплекс законів і інших нормативних актів, які прямо або побічно регулюють іноземні інвестиції, не повинен суперечити як нормам міжнародного права в цілому, так і нормам міжнародного інвестиційного права, зокрема. І тому, було б необгрунтованим розглядати іноземні інвестиції як якусь чарівну паличку, що виконує бажання держав, які розвиваються, або держав з так званою перехідною економікою, вийти з вікового зубожіння за допомогою багатомільйонних інвестицій розвинених держав і транснаціональних компаній³.

Слід зазначити, що правове регулювання іноземних інвестицій органічно й нерозривно пов'язане з міжнародним публічним і приватним правом. Правова природа сучасних інвестиційних відносин передбачає, що норми міжнародного права виступають як

координуючий фактор у єдиному комплексному правовому механізмі регулювання іноземних інвестицій.

Суть правового регулювання іноземних інвестицій означає насамперед забезпечення сприятливих умов і державних гарантій, що припускає встановлення відповідних організаційно-правових форм регулювання інвестиційної діяльності, серед них можна назвати наявність широкого кола спеціальних міжнародно-правових документів, спрямованих на забезпечення правових гарантій і заохочення іноземних інвестицій, а також саму специфіку їхнього правового регулювання.

Отже, іноземні інвестиції – це величезні потоки грошей та інших, у тому числі інтелектуальних, цінностей, які постійно, не хаотично, а цілеспрямовано рухаються з одного кінця світу в інший, причому в умовах сьогоденної інфраструктури в лічені секунди. Завдання інвесторів очевидні: отримати максимальну вигоду відповідно до укладеного інвестиційного контракту. Завдання ж приймаючої інвестиції держави – забезпечити неухильне дотримання укладеного інвестиційного контракту на підставі національного законодавства й норм міжнародного інвестиційного права. При цьому, як основна мета переслідується підвищення добробуту суспільства.

У цілому, суспільні відносини у сфері іноземного інвестування відносяться до одного виду зовнішньоекономічної діяльності та підлягають опосередкуванню відповідними договорами (контрактами) з іноземним елементом, що вимагає здійснення системного розгляду механізмів правового регулювання договірних відносин у міжнародному приватному праві Європейського Союзу та Китаю.

Теоретичним підґрунтям викладених у даній статті положень і висновків є наукові праці як українських, так й іноземних правознавців у сферах міжнародного приватного, а також порівняльного правознавства: Н. Г. Вілкової, Х. Данханя, Г. К. Дмитрієвої, А. С. Довгерта, Д. В. Задихайла, О. Р. Кібенко, В. І. Кисіля, В. І. Король, М. Г. Розенберга, М. Чанга, Х. Чіна, Ч. Ючінга та інших.

Мета дослідження полягає в аналізі стану й тенденцій розвитку європейсько-китайських відносин в інвестиційній сфері.

Завданням дослідження є розкриття питання щодо правового регулювання відносин КНР та ЄС в інвестиційній сфері.

Ускладнений доступ суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до ринку ЄС зумовлює об'єктивну необхідність і практичну доцільність інтенсифікації співробітництва Європейського Союзу з контрагентами Китайської Народної Республіки, як лідеру Азійсько-Тихоокеанського регіону за темпами економічного зростання. Саме Азійсько-Тихоокеанський регіон є одним з основних центрів сучасного глобального розвитку, концентруючи близько половини обсягу світової торгівлі, яка залишається основною формою транскордонних комерційних відносин.

Вже на кінець ХХ ст. можна було з певністю говорити про те, що Китай набуває ознак одного зі світових лідерів. Передусім, сприяло такому утвердженню становлення динамічної економічної системи та розвиток військової сфери.

Китай доклав чимало зусиль для забезпечення економічних зв'язків з найбільш розвиненими країнами світу. Членство в СОТ, яке Китай виборов у 2001 р. позитивно позначилося на закріпленні цих зв'язків та убезпечило Китай від дискримінаційних заходів з боку світових економічних гігантів⁴. Не менш важливою для становлення китайської економіки була і підтримка з боку китайської діаспори. Адже зовнішня економічна політика Китаю може бути охарактеризована економічною інтервенцією в Південно-Східну Азію. Китайська діаспора контролює економіку Індонезії мало не на 90 %, Таїланду – на 75 %, Малайзії – на 50-60 %. Понад те, дедалі більше розгортаються економічні контакти КНР та ЄС⁵.

Відносини між цими двома сторонами почали динамічно розвиватися ще у 1998 р. Саме тоді було встановлено механізм проведення саммітів для врегулювання та розвитку відносин між ЄС та Китаєм.

Вже у 2002 р. товарообіг між Китаєм та ЄС становив 115 млрд. дол. США. У 2003 р. Китай та ЄС інтенсифікували курс на зближення та стратегічне партнерство. Компле-

ментарність економік Китаю та ЄС як і торгівля між обома сторонами розвивається швидкими темпами⁶. У 2004 р. Китай став основним торгівельним партнером Європейського Союзу. Товарообіг становив 177,28 млрд. дол. США. У 2004 р. Китай був другим за обсягами товарообігу партнером Європейського Союзу.

Позитивній динаміці відносин сприяла і спорідненість позицій КНР та ЄС у міжнародних відносинах (акцент на мультиполярності світової системи), активні темпи росту економіки та посилення ролі на міжнародній арені.

Китаєм було запроваджено механізм консультацій із стратегічних питань безпеки з рядом держав Євросоюзу, а також механізми консультацій на високому рівні.

Домінантним вектором інвестиційних відносин Китайської Народної Республіки та Європейського Союзу є створення правового підґрунтя для надходження прямих іноземних інвестицій, щорічний обсяг яких перевищує 40 млрд. доларів США.

На IV міжнародному інвестиційному форумі у Китаї, Державний Радник КНР наголосив, що одним з «найважливіших компонентів фундаментальної державної політики є залучення прямих іноземних інвестицій»⁷. У доповіді на цьому ж форумі лауреата Нобелівської Премії з економіки Лоуренса Клейна (Lawrence R. Klein) підкреслено, що «Китаєм досягнуто визначних результатів із залучення прямих іноземних інвестицій, що зумовило його статус, як головного бенефіціару цього важливого джерела фінансових потоків»⁸.

Між темпами економічного зростання та динамікою надходження іноземних інвестицій до КНР можна простежити безпосередній зв'язок та визначити його як «інвестиційно-економічне резонансне коло», оскільки надходження інвестицій зумовлює прискорення економічного зростання країни, яке, у свою чергу, стає новим імпульсом для подальшого приросту іноземних інвестиційних ресурсів.

Першоосною у системі законодавчого регулювання відносин з іноземного інвестування у Китаї виступає ст. 18 Конституції КНР, якою передбачено, що «Китайська Народна Республіка дозволяє іноземним підприємствам, іншим іноземним економічним організаціям та іноземцям здійснювати інвестиції до Китаю та вступати в різні форми економічного співробітництва з китайськими підприємствами та іншими економічними організаціями у відповідності із законодавством КНР»⁹.

Наведена конституційна норма знайшла подальший розвиток у нормативних актах, предметом колізійного та матеріально – правового регулювання яких є питання визначення зобов'язального статусу інвестиційних засновницьких договорів підприємств з іноземними інвестиціями, а також створення та функціонування таких підприємств у чітко визначених організаційно-правових формах. Поняття «підприємство з іноземними інвестиціями» є родовим та охоплює такі види суб'єктів, як спільне підприємство китайсько-іноземного капіталу, спільне контрактне китайсько-іноземне підприємство та підприємство іноземного капіталу, які визнаються у Китаї «найбільш розповсюдженими формами здійснення прямих іноземних інвестицій»¹⁰.

Російський фахівець А. І. Салицький наголошує, що освоєння підприємницького капіталу «... в КНР значно відрізняється від загальних схем: воно відбувається головним чином у формі спільного підприємництва ...»¹¹. Виділяючи у спільному підприємстві інституційний елемент у вигляді створюваних суб'єктів підприємництва китайської «національності» – спільних підприємств, інший фахівець – Є. Г. Пашенко вважає, що саме «СП стали основною формою зарубіжного підприємницького капіталу з самого початку «політики зовнішньої відкритості». У зв'язку з цим законодавство про СП ... на теперішній час є найбільш розвинутою сферою законодавства про іноземні інвестиції»¹².

Реалізація ефективної інвестиційної політики у Китаї значної мірою здійснюється за рахунок створення різних типів зон – від перших чотирьох спеціальних економічних зон у містах Шеньчжень, Шаньтой, Чжухай у провінції Гуандун на початку 80-х років ХХ ст. та, дещо пізніше, Сяминь у провінції Фуцзянь до більше ніж ста зон, які створені в усіх двадцяти трьох провінціях Китаю, п'яти автономних районах та чотирьох містах центрального підпорядкування – Пекіні, Шанхаї, Тяньцзіні та Чунціні¹³.

Доцільно зазначити, що КНР виступає успішним оператором ринку інвестиційних ресурсів, обіймаючи друге, після Сполучених Штатів Америки, місце у системі ре-

ципієнт – експортер капіталу. Усвідомлюючи як позитивні, так і негативні причинно-наслідкові зв'язки даного процесу, органи державної влади Китаю ефективно (що підтверджується реальними результатами) поєднують економічні стимули та елементи державно-адміністративного контролю через застосування сукупності заохочувальних і обмежувальних заходів, здійснюючи вплив на територіально-галузевий вектор інвестиційних потоків.

В останні роки й китайсько-європейські відносини дістали значного розвитку, зробивши «потрійний стрибок»: від конструктивного партнерства здійснений перехід до всеосяжного партнерства й далі до стратегічного партнерства. Політичні відносини між двома сторонами стають більш зрілими, надійними, сформована багатоярусна мережа багатосторонніх діалогів, кожна зі сторін опублікувала документ про політику щодо двосторонніх відносин і спільно розпочали роботу з проведення переговорів про підписання угоди про партнерство й співробітництво. Обидві сторони докладають спільних зусиль для подолання труднощів і зигзагів, двосторонні відносини постійно просуваються вперед стабільним шляхом. На сьогодні КНР та ЄС досягли великих результатів у співробітництві в галузі економіки й торгівлі, науки й техніки, освіти й культури, що робить співробітництво двох сторін все більше тісним.

КНР і ЄС є важливими зростаючими в сучасному світі силами, які з кожним днем розширюють і поглиблюють співробітництво в міжнародних справах, сфера співробітництва поступово розширюється від обговорення регіональних нагальних питань до глобальних проблем.

Результатом такої співпраці стало опублікування 13 жовтня 2003 р. урядом КНР зовнішньополітичного документу – «Політика КНР щодо Європейського Союзу», в якому говориться, що Китай надає важливого значення розвитку динамічних, довгострокових і стабільних торгово-економічних відносин з Європейським Союзом і сподівається, що ЄС стане найбільшим торговельним партнером та інвестором Китаю.

У зазначеному документі викладена актуальність розширення співробітництва між сторонами в торгово-економічній сфері, ліквідації нераціональних обмежень і бар'єрів технічного характеру відповідно до правил СОТ, зменшення обмежень в сфері експорту високих технологій з ЄС, надання КНР «статусу країни з повною ринковою економікою», скорочення й ліквідації антидемпінгових акцій та інших дискримінаційних заходів і дій щодо КНР.

Крім того, у документі відзначена важливість розвитку співробітництва між Китаєм і ЄС у нижченаведених сферах¹⁴:

- підвищенні ролі механізму змішаних торгово-економічних комісій;
- розширенні взаємодії й співробітництва між сторонами в ході нового раунду переговорів у рамках СОТ;
- зміцненні діалогу з питань інвестицій і створення організацій зі стимулювання інвестицій;
- посилення з боку ЄС підтримки КНР, особливо в галузях охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я й освіти;
- розвитку співробітництва в сфері контролю над якістю продукції, у вирішенні питань про надходження товарів КНР і ЄС на ринки обох сторін на основі забезпечення безпеки, санітарних умов і екологічної чистоти;
- розширенні співробітництва в митній сфері.

У даному документі також відзначена актуальність розвитку двостороннього співробітництва в сферах сільського господарства, охорони навколишнього середовища, інформатики, енергетики й комунікацій.

Це перший документ, розроблений китайським урядом щодо ЄС. У ньому викладені політичні цілі Китаю щодо ЄС і намічені заходи співробітництва між сторонами в політичній, торгово-економічній, культурній, соціальній, адміністративній та інших сферах. Крім передмови, документ обсягом в 5000 ієрогліфів складається з 3 частин, включаючи «Положення й роль Європейського Союзу», «Політика Китаю щодо Європейського Союзу» і «Зміцнення співробітництва між Китаєм і Європейським Союзом у різних сферах».

Завдяки прийняттю та реалізації даного документа, на сьогодні можна сказати, що китайсько-європейські відносини стали зразком незалежного й самостійного розвитку на основі рівноправності й взаємоповаги між країнами з різними соціальними системами, які мають неоднакові моделі розвитку й перебувають на різних етапах розвитку.

Торговельно-економічні зв'язки є важливою складовою частиною стратегічного партнерства між Китаєм і ЄС. Обсяг торгівлі між Китаєм і ЄС у 2008 р. досяг 425,6 млрд. доларів США, збільшившись в 178 разів у порівнянні з 1975 р., коли були встановлені дипломатичні відносини між Китаєм і ЄС. У наш час ЄС є першим найбільшим торговельним партнером Китаю, першим найбільшим експортним ринком, першим найбільшим джерелом імпорту, першим найбільшим постачальником технологій і четвертим за розміром джерелом інвестицій. Китай для ЄС є другим за розміром торговельним партнером, щорічно кожна європейська родина заощаджує в середньому 300 євро, купуючи китайські товари. Європейські підприємства домоглися великих досягнень на китайському ринку, навіть в умовах нинішньої глобальної економічної депресії, на європейських підприємствах у Китаї все ще зберігається зростання виробництва.

На тлі негативного впливу глобальної фінансової кризи на світову торгівлю, у торгівлі між Китаєм і ЄС протягом декількох останніх місяців спостерігається негативна тенденція. При складній і серйозній ситуації, Китай і ЄС підкреслюють необхідність дотримання взаємовідкритості, протидії протекціонізму. У спільній декларації, підписаній під час поїздки прем'єр-міністра Вень Цзябао до Європи на початку 2009 р., відзначається, що Китай і ЄС сприятимуть подальшому спрощенню процедур і лібералізації торгівлі й інвестицій, будуть підтримувати відкриту, вільну й справедливую атмосферу для торгівлі й інвестицій, спільно створювати комерційні проекти. Китайська делегація стимулювання торгівлі й інвестицій під час перебування в Європі підписала з європейськими компаніями контракти на 13,6 млрд. доларів США, це свідчить про те, що Китай дотримується твердої позиції відкритості зовнішньому миру, сприяючи відновленню росту світової економіки.

Економіка ЄС та КНР має власні переваги й сильну взаємодоповнюваність. ЄС має явну перевагу в галузі виробництва продукції з високою наукоємністю, високою доданою вартістю й капіталоемністю. Переваги Китаю проявляються головним чином у трудомісткій продукції, що заощаджує великі видатки європейських підприємств і споживачів, приносячись їм величезну вигоду. Постійно зростаючий великий ринок Китаю являє собою величезні комерційні шанси для підприємств Європейського союзу.

У 2009 р. ЄС та КНР підписали дев'ять угод про посилення співробітництва. В ході переговорів сторони заявили про необхідність спільно боротися проти двох найбільших викликів сучасності: економічної кризи та глобального потепління.

Отже, якщо на даному етапі співробітництва обидві сторони чітко з'ясують історичні тенденції розвитку двосторонніх відносин і основу спільних інтересів, вони напевно збережуть тісну взаємодію, будуть шукати загальне при наявності різниць, докласти спільних зусиль, то тоді китайсько-європейські відносини дістануть довгостроковий, здоровий і стабільний розвиток, що принесе велику користь народу КНР та ЄС, внесе великий вклад у зміцнення миру й процвітання в усьому світі.

Як бачимо, загалом динаміка відносин є позитивною. Якщо проаналізувати цей факт, то можна дійти таких загальних висновків. Китай вже зараз є провідним актором у АТР і претендує на закріплення в якості впливового гравця світового масштабу.

Зовнішня політика Китаю дедалі більше спрямовується на пошук партнерів, які могли б сприяти втіленню планів китайського керівництва та підтримували положення про домінуючу роль ООН та мультиполярність міжнародної системи.

КНР робить ставку Європейській Союз – як на надійного партнера, співробітництво з яким і надалі закріплюватиметься.

Плодами такого партнерства для ЄС є величезні китайські ринки збуту продукції; підтримка концепції мультиполярності, яка для європейських еліт є справжнім каменем зіткнення з американськими партнерами; зрештою – можливість для забезпечення більш суттєвої ролі ЄС у АТР, а відтак закріплення Євросоюзу у якості глобального, а не регіонального партнера.

Для Китаю, такий союзник як ЄС є потужним економічним партнером і, в першу чергу – інвестором, що надаватиме імпульсів подальшому розвитку китайської економіки.

За умови, що прагматизм у відносинах ЄС та КНР візьме верх над ідеологією, можна казати про те, що партнерство Китаю з Європою має всі шанси для трансформації у реальне довгострокове стратегічне партнерство.

¹ *Латишова О. М.* Іноземні інвестиції: економіко-правовий аспект // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття. – К., 2000. – Ч. 2. – С. 107-108.

² *Семерак О. С.* Державно-правові гарантії захисту прав іноземних інвесторів та іноземних інвестицій // Правничий вісник. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 235.

³ *Стройнова І. М.* Питання правового режиму іноземних інвестицій // Актуальні проблеми держави і права. – О., 2007. – Вип. 32. – С. 392.

⁴ Іноземні інвестиції в економіці Китаю (пріоритети використання і механізми регулювання): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 [Електронний ресурс] / Чжан Цзюньчен; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2001. – С. 4.

⁵ *Чжоу Цзэн.* Роль иностранных инвестиций в экономике Китая. – Москва, 2005. – С. 11.

⁶ *Балакин В. И.* Политические аспекты инвестиционной стратегии США, Японии и Евросоюза в отношении КНР: Москва, 2003. – С. 5.

⁷ *Йі Уи.* An Open China, a Bright Future. <http://www.moftec.gov.cn/moftec_en/tzlt/yjg_wy.html>.

⁸ *Klein R. Lawrence.* The World Economy and China <http://www.moftec.gov.cn/moftec_en/tzlt/yjg_lls.html>.

⁹ Constitution of the People's Republic of China (Adopted at the Fifth Session of the Fifth NPC PRC and promulgated for implementation by the Proclamation of the NPC PRC on December 4, 1982) // Laws of the People's Republic of China. Chinese-English Edition. – Beijing, 2000. – Ch. 1. – 1321 p.

¹⁰ China's Attracting Foreign Investment Policy. <http://www.moftec.gov.cn/moftec_en/zcjs/wzgl/wzgl_01_en.html>.

¹¹ Китай в мировой политике. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет): «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – С. 87.

¹² *Пащенко Е. Г.* Экономическая реформа в КНР и гражданское право. – М.: Издательство «Спарк», 1997. – С. 100.

¹³ *Балакин В. И.* Политические аспекты инвестиционной стратегии США, Японии и Евросоюза в отношении КНР. – Москва, 2003. – С. 9.

¹⁴ *Чжоу Цзэн.* Роль иностранных инвестиций в экономике Китая. – Москва, 2005. – С. 24.

Резюме

В данной статье исследуются проблемы соотношения норм ЕС права и право КНР относительно защиты иностранных инвестиций, а также инвестиционные отношения Китайской Народной Республики и Европейского Союза.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, иностранный инвестор, инвестиционные отношения, правовые гарантии, законодательные акты.

Summary

In this article deals problems of correlation of EU and PRC legal norms on foreign investments protection. Investment relations of People's Republic of China and European Union.

Key words: foreign investments, foreign investor, investment relations, legal guarantees, acts of law.

Отримано 6.10.2009